

Folkhälsomyndigheten

Att sälja folköl

Innehåll

Att sälja folköl 3

Vilka regler gäller när man säljer folköl? 5

Vem kontrollerar att butikerna följer lagen? 12

Kontrollköp 15

Vad händer om man bryter mot alkohollagen? 16

Varför finns det särskilda regler om alkohol? 18

En snabbguide 22

© Folkhälsomyndigheten, 2014

ISBN 978-91-7603-386-9 (pdf)

ISBN 978-91-7603-387-6 (print)

Foto omslag: thinkstock.com

Foto inlaga: s. 4, 6, 14 thinkstock.com, s. 11 bildbyrå ekegren.se,

s. 13 Tina Stafren, s. 21 Rikard Häggbom, s. 23 Sandra Pettersson,

s. 25 Transportstyrelsen

Grafisk produktion och illustration: AB Typoform

Tryck: Edita, 2014

Att sälja folköl

Den här broschyren vänder sig till dig som säljer eller har tänkt börja sälja folköl till konsumenter och tar upp de viktigaste områdena när det gäller försäljning av folköl. Folköl är en alkoholdryck som innehåller mer än 2,25 till 3,5 volymprocent alkohol. För att begränsa de skador som alkohol orsakar finns en rad bestämmelser i alkohollagen, och flera av dem gäller försäljning av folköl. Om du behöver mer stöd och information efter att ha läst broschyren kan du vända dig till din kommun.

Vilka regler gäller när man säljer folköl?

Anmälan om folkölsförsäljning till kommunen

Enligt alkohollagen får du inte börja sälja folköl förrän du har anmält det till den kommun där försäljningen ska ske. Anmälningsplikten finns för att kommunen ska kunna kontrollera att lagen följs, göra tillsynsbesök på försäljningsstället och informera om reglerna kring försäljning av folköl.

Anmälan om försäljning ska innehålla de uppgifter som kommunen behöver för sin tillsyn, bland annat faktauppgifter om försäljningsstället och dig som näringsidkare (med näringsidkare menas ägaren till verksamheten). Om försäljningsstället byter ägare måste den nya ägaren skicka en ny anmälan till kommunen.

Du kan få en anmälningsblankett från din kommun. Kommunen registrerar sedan din anmälan.

Lokalen

För att få sälja folköl ska butiken vara registrerad som livsmedelsanläggning i den kommun som verksamheten bedrivs i. Det är vanligt att anmälan om livsmedelsförsäljning görs till kommunens miljö- och hälsoskyddsnämnd eller förvaltning. Kontakta din kommun för mer information om hur en anmälan går till.

Samma sak gäller för dig som ska servera folköl i din restaurang; lokalen ska vara registrerad och lämplig för stadigvarande verksamhet med livsmedel.

Försäljning av mat

Verksamheten ska vara avsedd för stadigvarande försäljning av livsmedel, och du ska också sälja matvaror i din butik. Försäljning av folköl ska vara ett komplement till försäljning av matvaror. Det är till exempel inte tillräckligt att bara sälja godis, glass och kakor.

Samma sak gäller restauranger. I en restaurang ska man servera mat om man säljer folköl. Om du har ett serveringstillstånd för alkohol får du även servera folköl, eftersom du redan uppfyller alkohollagens regler för serveringstillstånd.

Egenkontroll

Du som säljer folköl är skyldig att själv kontrollera försäljningen vilket kallas för egenkontroll. En del i egenkontrollen är att du måste ha ett egenkontrollprogram där det framgår vilka rutiner du och din personal ska arbeta efter för att följa alkohollagens regler.

Egenkontrollprogrammet är tänkt som ett stöd för dig och din personal, för att du som är näringsidkare ska kunna säkerställa att reglerna följs. I egenkontrollprogrammet bör du beskriva åtgärder som kan förhindra problem i samband med försäljningen. Det är viktigt att programmet

- är aktuellt
- att det är förankrat hos personalen
- och att det uppmärksammas i det dagliga arbetet.

Kommunen ska kunna kontrollera ditt egenkontrollprogram. Det är därför lämpligt att förvara det på ditt försäljningsställe, så att det är lättillgängligt vid ett tillsynsbesök. Sköter du inte egenkontrollen eller kravet på egenkontrollprogram kan kommunen ge dig försäljningsförbud eller en varning för att du ska rätta till felen.

Om du behöver hjälp med egenkontrollprogrammet kan du kontakta din kommun. Du kan se exempel på egenkontrollprogram på Folkhälsomyndighetens webbplats, www.folkhalsomyndigheten.se/tillsyn.

The image shows a form titled "Egenkontrollprogram för försäljning av folköl" (Self-control program for sale of folk beer). It is a document used by businesses to document their self-control measures. The form includes sections for: "Vad är ditt egenkontrollprogram?" (What is your self-control program?), "Förklaringsnyckel" (Key to explanation) with a table for "Egenkontrollens omfattning" (Scope of self-control) and "Ansvar" (Responsibility), and "Åldersgränser och ålderskontroll" (Age limits and age control). The form is numbered "Form 1" and "1 av 2 sidor" (1 of 2 pages).

Information och stöd till anställda

Du som näringsidkare ansvarar för att din personal vet vad som gäller vid försäljning av folköl. Du bör även informera personalen om hur de ska hantera problem som kan tänkas uppstå vid försäljning, exempelvis om en kund inte vill visa legitimation. Det är särskilt viktigt att ung personal får detta stöd. Unga anställda kan till exempel få stöd från mer erfaren personal under hela arbetstiden.

Det är lämpligt att regelbundet gå igenom egenkontrollprogrammet och reglerna för försäljning av folköl med personalen. En nyanställd behöver dessutom information innan han eller hon börjar sälja folköl. Ett sätt att försäkra sig om att all personal fått information om försäljningsställets rutiner och alkoholagens regler är att dokumentera när de anställda blivit informerade. Det är också viktigt att informera alla anställda om deras personliga straffansvar, se avsnittet ”Vad händer om man bryter mot alkohollagen?”.

Åldersgräns och ålderskontroll

Det är inte tillåtet att sälja eller lämna ut folköl till någon som inte har fyllt 18 år. Det är kassapersonalens ansvar att säkerställa att kunden är tillräckligt gammal. Den som står i kassan ska begära legitimation om han eller hon är osäker på kundens ålder. Om kunden inte kan visa en giltig legitimation får den som står i kassan inte sälja folköl till kunden.

Det kan vara svårt att enbart genom utseendet bedöma en ungs ålder. Det löser många butiker genom att begära legitimation av alla som ser ut att vara under 25 år.

Du kan informera kunderna om åldersgränsen genom att sätta upp dekalerna i butiken. Placera dem gärna vid kassan, vid hyllan där folkölen finns och på entrédörrarna. Det blir också ett stöd för din personal. Du kan beställa dekalerna med information om åldersgränsen på Folkhälsomyndighetens webbplats, www.folkhalsomyndigheten.se.

Förbud att sälja vid misstanke om langning

Det är inte tillåtet att sälja eller lämna ut folköl om det finns en misstanke om att den kommer att lämnas vidare till en person under 18 år, det vill säga langas till någon som är för ung. Denna risk måste bedömas av den som står i kassan i varje enskilt fall. Det kan vara viktigt att uppmärksamma om ungdomar samlas utanför försäljningsstället. Då finns det risk för att en person som är över 18 år handlar folköl och lämnar över till personer under 18 år.

Det är vanligt att tonåringar får alkohol från någon annan som har fyllt 18 år. Undersökningar visar att det ofta är en äldre pojkvän eller flickvän, en kompis eller ett äldre syskon som langar.

Förbud att sälja till någon som är märkbart påverkad

Det är inte tillåtet att sälja eller lämna ut folköl till någon som är märkbart påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel.

Marknadsföring

Vid all marknadsföring av alkoholdrycker till konsumenter finns ett krav på särskild måttfullhet. Det innebär att marknadsföring av folköl inte får vara påträngande eller uppsökande, och den får inte uppmana människor att dricka folköl. Vad som ska anses som påträngande, uppsökande eller uppmanande får bedömas i varje enskilt fall. Konsumentverket har tagit fram allmänna råd för att närmare precisera kravet på särskild måttfullhet. Bland annat får marknadsföringen inte vara utformad på ett sätt som kan väcka särskild uppmärksamhet eller uppmana till att dricka folköl. Den får inte heller utgöra ett dominerande inslag i miljön, till exempel genom en omfattande exponering av varan. Marknadsföring av alkoholdrycker får inte särskilt riktas till eller skildra barn eller ungdomar som inte har fyllt 25 år.

Marknadsföring av folköl får förekomma i eller i direkt anslutning till försäljningsstället. Det är tillåtet med en skylt som är monterad på fasaden eller placerad inom några meter från entrén, om den i övrigt uppfyller alkohollagens krav på särskild måttfullhet.

Förbud att bjuda på folköl

Det är inte tillåtet att ge bort eller bjuda på alkoholdrycker för reklamändamål, för att skapa goodwill eller för att på annat sätt främja försäljningen. Du som säljer folköl får alltså inte bjuda på drycken.

Mer information finns på Konsumentverkets webbplats www.konsumentverket.se.

Skatt på alkoholvaror

Alkoholvaror ska beskattas enligt lagen (1994:1564) om alkoholskatt. För mer information, kontakta Skatteverket på telefon 010-578 71 99 eller besök deras webbplats www.skatteverket.se.

Vem kontrollerar att butikerna följer lagen?

Tillsyn

Kommunen och Polismyndigheten är tillsynsmyndigheter över reglerna om försäljning av folköl. Det betyder att båda myndigheterna utövar tillsyn och kontrollerar att försäljningen inte bryter mot alkohollagens regler.

Polisens huvudsakliga uppgift är att ingripa vid brott. Kommunens uppgift är i stället främst att arbeta förebyggande. För kommunen handlar det om att kontrollera verksamheten och använda administrativa sanktioner för att se till att reglerna om försäljning följs, men också om att informera och ge stöd. Läs mer under rubriken ”Administrativa sanktioner”.

För att finansiera tillsynsverksamheten har kommunen rätt att ta ut en tillsynsavgift. Kommunen bestämmer själv hur mycket näringsidkarna ska betala i tillsynsavgift.

När kommunens och Polisens tjänstemän gör tillsynsbesök har de rätt att få tillträde till försäljningsstället med tillhörande lokaler. De har även rätt att få de upplysningar, handlingar och liknande som behövs i tillsynsarbetet.

Det finns också andra tillsynsmyndigheter som kontrollerar att alkohollagens regler följs; Länsstyrelsen är regional tillsynsmyndighet och Folkhälsomyndigheten har nationell tillsyn.

Konsumentverket övervakar de regler som gäller för marknadsföring av alkoholdrycker. Om marknadsföringen strider mot alkohollagens regler tillämpas marknadsföringslagen (2008:486). Enligt lagen kan Konsumentverket förbjuda bolaget att använda viss marknadsföring, förbudet ska förenas med vite. Konsumentverket kan även vända sig till en domstol för att förhindra bolaget att fortsätta marknadsföra sina produkter på ett visst sätt.

Ett vite är ett belopp med pengar som ska betalas om man inte följer ett beslut av en tillsynsmyndighet. Vitet döms ut av en domstol. Summan kan bestämmas i förväg och kan uppgå till tusentals kronor.

Kontrollköp

För att ta reda på om ett försäljningsställe har bra rutiner för ålderskontroll kan kommunen göra kontrollköp. Det innebär att en person som ser ung ut testar om det går att handla folköl, utan att visa legitimation.

Hur går ett kontrollköp till?

Kommunen anlitar en person som har fyllt 18 år för att utföra ett kontrollköp. För att metoden ska vara effektiv så sker köpet utan att du får veta något i förväg. Det är däremot viktigt att alla som arbetar inom detaljhandeln känner till att kommunen kan komma att göra kontrollköp och anledningen till detta, så du bör därför informera din personal om vad ett kontrollköp innebär.

Efter kontrollköpet kommer den som handlägger ärendet hos kommunen att ta kontakt med dig för att berätta om resultatet. Då kan kommunen också försäkra sig om att du och din personal har förstått reglerna på området och anledningen till att det finns en åldersgräns.

Ett kontrollköp får inte användas av kommunen som underlag för någon administrativ sanktion. Det betyder att du som näringsidkare inte kan få en varning eller ett försäljningsförbud på grund av resultatet från ett kontrollköp. Kontrollköp kan dock hjälpa dig som näringsidkare att förbättra dina rutiner för att upprätthålla åldersgränsen. Kommunen är ett stöd i detta förbättringsarbete.

Vad händer om man bryter mot alkohollagen?

Det finns två typer av sanktionsmöjligheter i alkohollagen. För det första kan polis och åklagare använda straffrättsliga sanktioner när ett brott har begåtts. Brottet kan gälla olovlig försäljning av alkohol, olovligt innehav av alkoholdrycker och olovlig dryckeshantering, och det kan ge böter eller fängelse. För det andra kan kommunen använda administrativa sanktioner för att åstadkomma en förändring, till exempel om näringsidkaren inte har något egenkontrollprogram eller har sålt folköl till någon under 18 år.

Straffrättsliga sanktioner

Det finns ett personligt straffansvar i alkohollagen som innebär att du och din personal kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Det är straffbart att

- sälja folköl till någon som inte har fyllt 18 år
- sälja folköl till någon som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel.

Du som är näringsidkare kan straffas om du

- säljer folköl utan att först ha anmält det till kommunen
- fortsätter att sälja folköl trots att kommunen har gett dig ett försäljningsförbud
- har folköl som uppenbarligen finns för försäljning trots att ditt försäljningsställe inte uppfyller lagens krav för rätten att sälja folköl, till exempel för att det inte finns matvaror att köpa i butiken.

Administrativa sanktioner

Förutom straff som böter och fängelse finns även administrativa sanktioner. Om försäljningen av folköl leder till oordning och onykterhet, eller om reglerna i alkohollagen inte följs kan kommunen förbjuda dig som näringsidkare att sälja folköl. Om kommunen bedömer att förbud är alltför ingripande kan du istället få en varning, för att markera att kommunen uppfattar överträdelsen som allvarlig. Ett försäljningsförbud gäller i sex månader, eller i tolv månader vid upprepad eller allvarlig överträdelse.

Du kan överklaga beslut om administrativa sanktioner till allmän förvaltningsdomstol.

Varför finns det särskilda regler om alkohol?

Alkohol påverkar hälsan

Sverige har en restriktiv alkoholpolitik och en alkohollag för att minska den totala konsumtionen av alkohol och för att skydda människor från alkoholens medicinska och sociala skador. Det är ett led för en bra folkhälsa. Åtgärderna handlar främst om att begränsa tillgängligheten med hjälp av detaljhandelsmonopol (Systembolaget), åldersgränser och höga punktskatter.

Det finns flera orsaker till skador av alkohol. Den akuta effekten på hjärnan (berusning) står bakom en stor del av de direkta fysiska skadorna, såsom våld, drunkning, bränder, fall och trafikolyckor. Alkoholen är dessutom giftig för vävnader och organ, vilket kan leda till olika sjukdomar. Även måttlig alkoholkonsumtion under lång tid kan ge upphov till bland annat högt blodtryck och kroniska leverskador. Alkohol har en beroendeskapande effekt, som i sin tur kan orsaka sociala problem.

Skador orsakade av alkohol kostar det svenska samhället cirka 45 miljarder kronor per år. Alkoholkonsumtion är en av de viktigaste hälsoriskerna som går att förändra.

Fakta om alkohol

- Det är vanligt att en kompis, ett syskon eller en kompis syskon langar folköl till tonåringar.
- Den som får alkohol av sina föräldrar dricker mer än andra, även utanför hemmet.
- Ungdomar är mer riskbenägna än vuxna och under alkoholpåverkan ökar risken att de utsätter sig själv och andra för våld och skador.
- Alkoholkonsumtion är en bidragande orsak till mer än 200 sjukdomar och skador.
- De vanligaste sjukdomstillstånden är kranskärslsjukdomar, cancer i bukspottkörteln, fettlever och levercirrhos (skrumplever).

Varför finns det en åldersgräns?

Hjärnan utvecklas ända upp till 25-årsåldern. Det gör att ungas hjärnor är mer ömtåliga än vuxnas, och risken för att bli beroende av alkohol ökar ju tidigare i livet man börjar dricka. Storleken på kroppen har också betydelse. En liten kropp har mindre kroppsvätska att späda ut alkoholen med, vilket gör att berusningen kommer fortare.

Unga löper särskilt stor risk att drabbas av akuta skador på grund av alkoholkonsumtion. Det gäller både akut alkoholförgiftning och skador orsakade av till exempel olyckor eller misshandel. Ungdomar är mer riskbenägna än vuxna; de vill prova på saker och är nyfikna, vilket är normalt i den åldern. Men om de dricker sig berusade ökar också viljan att ta risker ännu mer, och de hamnar lättare i slagsmål eller andra farliga situationer då de kan skada sig själva eller andra.

Kan du se vem som har fyllt 18 år? Visst är det svårt att bedöma en persons ålder bara på utseendet?

SVAR. Övre raden från vänster till höger: 18 år, 17 år, 21 år, 17 år. Nedre raden: 17 år, 18 år, 15 år, 18 år.

En snabbguide till folkölsförsäljning

Till näringsidkare

- Folköl är en alkoholdryck.
- Du ska anmäla att du tänker sälja folköl. Anmälan skickar du till den kommun där försäljningen ska ske.
- Du ska ta fram ett egenkontrollprogram.
- Du ska informera din personal om reglerna för försäljning av folköl.
- Du får inte marknadsföra folköl på försäljningsstället på ett sätt som är påträngande, uppsökande eller uppmanar någon att dricka folköl.
- Kom ihåg att informera din personal om att kommunen kan göra kontrollköp.

Till kassapersonal

- Du får inte sälja eller lämna ut folköl till någon som inte fyllt 18 år.
- Du ska alltid begära legitimation om du är osäker på kundens ålder.
- Du får inte sälja eller lämna ut folköl till någon som är märkbart påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel.
- Du får inte lämna ut folköl om du misstänker att kunden kommer att lämna folkölen till någon som är under 18 år (langning).
- Du kan dömas till böter eller fängelse om du säljer eller lämnar ut folkölen till någon som är under 18 år eller märkbart påverkad.

Att tänka på vid egenkontroll

- Utbildning och information: När och hur informeras personalen?
- Information till kunderna: Hur informeras kunderna om åldersgränsen?
- Kassarutiner: Vilka rutiner finns för att hindra försäljning till kunder som inte fyllt 18 år? Hur motverkas langning? Får ung personal särskilt stöd?
- Åtgärder: Vilka interna åtgärder finns om försäljningen inte följer reglerna?
- Dokumentation: Hur dokumenteras egenkontrollen, det vill säga rutiner, utbildningstillfällen med mera?

Kom ihåg att det kan vara svårt för ung personal att vägra sälja folköl till jämnåriga. Därför kan det vara bra att alltid ha äldre erfaren personal tillgänglig som stöd.

Några praktiska råd till personalen i kassan

- Tänk på att alltid begära legitimation om du är osäker på kundens ålder. När någon ser ut att vara under 25 år och vill köpa folköl – be om legitimation. Kom ihåg att den som är över 18 år normalt inte har något emot att visa legitimation. Om kunden inte ser tillräckligt gammal ut och inte kan visa legitimation, förklara att du inte har rätt att sälja folköl till honom eller henne.
- Var uppmärksam på mopedkörkortet. De ser ut som körkort för bil, men personen kan vara under 18 år. Mopedkörkortet har beteckningen AM och en ritad bild av en moped längst ned.

LEGITIMATIONSKONTROLL. Observera att mopedkörkortet ser ut som vanliga körkort, men innehavaren kan vara under 18 år.

- Du har rätt att vägra sälja folköl om du misstänker att det bryter mot reglerna i alkohollagen. Tala om för kunden att du riskerar böter eller fängelse om du bryter mot lagen.
- Misstänker du att någon med rätt ålder tänker lämna över folkölen till någon som inte har fyllt 18 år? Förklara då att du måste fråga om detta. Om svaret inte övertygar dig ska du vägra att sälja varan.
- Var uppmärksam om ungdomar samlas utanför försäljningsstället. Då finns det risk för att en person över 18 år handlar folköl och lämnar över till personer under 18 år. Om du misstänker att detta ska hända får du inte sälja folköl till den personen.
- En kund som inte får köpa folköl kan börja argumentera eller bli aggressiv. Då ska du själv ta det lugnt. Var tydlig med ditt budskap och förklara att det inte lönar sig att diskutera. Be om möjligt en chef eller kollega att hjälpa till.
- Om en kund gör något olagligt – observera vad som händer och gör anteckningar när det hela är över. Du kan behövas som vittne. Ring polisen om det behövs. Berätta vad som har hänt för din chef.

Vänd dig till din kommun om du vill ha ytterligare råd och vägledning.

Den här broschyren vänder sig till dig som säljer eller har tänkt börja sälja folköl. Här kan du läsa om alkohollagen, vilka regler som gäller vid försäljning av folköl och vem som är ansvarig för att lagen följs. I slutet får du praktiska råd och tips om vad du ska tänka på inför egenkontrollen och försäljning av folköl.

Informationen har Folkhälsomyndigheten tagit fram tillsammans med representanter från kommuner, länsstyrelser, SKL, branschorganisationer, Konsumentverket och Skatteverket.

Folkhälsomyndigheten